

SÖMÜRGEÇİLİK SONRASI YAZIN VE ÇEVİRİ

Betül PARLAK*

Sömürgecilik sonrası yazın somut bir gerçekliğinin ürünü olarak yazınsal dizgede yerini almış, dikkat çekici ürünleri ile son yıllarda geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır. Bu çalışmayla bazı Afrikalı yazarlar bağlamında sömürgecilik sonrası yazını çeşitli bileşenleri ele almaya, bu dizgenin çeviri edimiyle somut ve metaforik ilişkisini gözlemlemeye çalışılmıştır.

Sömürgecilik sonrası yazın ilk bakışta kullandığı dil, daha sonra da ele aldığı konular ile ilgi çekmektedir. Bu iki bileşenden sonra çeviri ile ilişkisinde ortaya çıkan sorunlar ve bu yazınsal dizgenin ürünlerinin nasıl okunup yorumlandığı, bu okuma ve yorumlama süreci sonunda kendisine nasıl bir misyon yüklediği sorgulanmaya değer sorunsalları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma yukarıda belirtilen sıra izlenerek şekillendirilmiştir. Kullandığı dilden başlayarak okunma ve yorumlanma sürecine giden bir sıra ile değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. SÖMÜRGEÇİLİK SONRASININ DİLİ

Sömürgecilik sonrası yazınsal ürünlere bakıldığında büyük bir bölümün İngilizce yazıldığı gözlemlenmektedir. Bu dil seçiminin nedenini, *düşmanın dilini kullanarak, egemen kültürün dilini bozma, onu standart dilden uzaklaştırarak geçmişin öcünü alma* gibi metaforik anlamlandırma düzgülerinde aramak, somut gerçeklikten uzaklaşmamıza neden olabilir. Nitekim Ania Loomba da, **sömürgecilik sonrası söylem analizinin gerçekliği değiştirmeyeceğini** vurgularken, sömürgecilik sonrası yazında İngilizce kullanımına “somut bir gerçeklik” olarak dikkat çeker:

---

* Yrd. Doç.Dr., Muğla Üniversitesi.

Metinleri basitçe yeniden karmak politik ya da teorik perspektifte bir değişiklik olmasını gerektirmediği gibi, kolonizleşme de Afrikalı, Asyalı ya da Latin Amerikalı metinlerin öğretilmesinden daha fazlasını gerektirir...Buna rağmen, "postkolonyal edebiyat" üzerine son yıllarda yazılmış olan birçok kitabın yalnızca İngilizce olarak kaleme alınan ya da tercümesi bulunan ya da Avrupa ve Birleşik Devletlerde çok satanlar listesine girmiş olan edebiyatları ele alması anlamlıdır.⁽¹⁾

İngilizce yazmak, pek çok araştırmacı ve yazar tarafından vurgulandığı gibi, geniş bir okur kitlesine sahip olmak anlamına gelir. İngilizce yazmak, ekonomik getiri, uluslar arası ün ve geniş bir okur kitlesini sağlar. Fransız sömürgelerinden gelen yazarlar bile, Fransızca yazdıkları eserlerini, İngilizce olarak tekrar kaleme almakta ya da İngilizce çevirilerine, olası okur kitlelerinin okuma edimini kolaylaştıracağını umdukları dipnotlar ya da ekler konulmasına izin vermektedir. Örneğin Fransızca yazan Assia Djebar, özgün yapıtında, Fransız okur kitlesi için dipnot kullanmazken, *Fantasia, Ombre ve Femmes d'Alger* başlıklı yapıtlarının İngilizce çevirilerine ek sözlükler konulmasına izin vermiştir.⁽²⁾ Batılı eğitim sistemiyle yetişmiş bu yazarların bu kültür dizgesinden kazandıkları bakış açısıyla kendi kültürlerini tekrar Batıya sunmalarından daha doğal bir şey olamaz. İngilizce aslında onlara sunulan ayrıcalıklı dildir. Kültürel karşılaşmanın sağlandığı alandır. Kendilerini ifade etmeye ve Batılı dünyada yer bulmalarına yarayan bir gereçtir. Ama, bu noktada gerilimler başlar. İngilizce yazınsal ürünler sunmanın yerel kültür dizgesine ihanet olduğunu söyleyen yazarlarla, bunun en iyi çıkış yolu olduğunu söyleyen yazarlar arasındaki tartışma dikkat çekicidir. Achebe, İngilizce yazmak konusunda şöyle der:

Benim açımdan, bundan başka seçenek yok. Bana bu dil verildi ve ben bu dili kullanmak istiyorum...İngiliz dilinin benim Afrikalı yaşantımın ağırlığına dayanabileceğini hissediyorum. Ama bu yeni bir İngilizce olmak zorunda kalacak, atalarının yurduyla olan bağlarını en küçük bir şekilde koparma-

(1) Ania Loomba, *Kolonializm Postkolonyalizm*,. Çev. Mehmet Küçük (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000) s. 65 Özgün yapıt: *Colonialism/Postcolonialism*, London, Routledge, 1998, s.117.

(2) Anne Donadey, "The Multilingual Strategies of Postcolonial Literature: Assia Djebar's Algerian Palimpsest", *World Literature Today*, Winter 2000, Vol. 74, Issue 1, p 27, 10 p, 1 c.

muş ama Afrika'daki yeni ortamına uyacak ölçüde değiştirilmiş bir İngilizce. (Achebe, 1975: 103).⁽³⁾

Değiştirilmiş ve melezleşmiş bir İngilizce vurgusuna sahip Achebe'ye yanıt Gikuyu dilinde yazmaya karar veren Ngugi wa Thiong'o'dan gelir. Thiong'o'ya göre, "Afrikaluların Avrupa dillerinde yazdıkları edebiyat bilhassa yaratıcıları, izleksel ilgileri ve tüketimleri bakımında milliyetçi burjuvaziye ait bir edebiyat olmuştur (1986: 20).....Bu edebiyat Avrupa dillerinde eğitim görmeyen bir "halk"a seslenmek istediğinden kendi çelişkilerinin altında ezilmiştir" (1986: 21).⁽⁴⁾ Ngugi bu halkın bir parçası olan ve yerli dillerde yazan yazarlar ile yabancı dillere bağlanıp kalan yazarlar arasında bir ayırım yapar ve böylelikle politik ve kültürel kimliklerle edebi ifade araçları arasında bir örtüşme olduğunu savunur.⁽⁵⁾ Sömürgeleştirenin dilini kullanmanın gerçek ulusal bağımsızlığı kazanmayı engellediğine inanır. Geleneksel sözlü kültürde, yazılı biçimiyle İngilizce sadece yabancı bir dil değil aynı zamanda yabancı bir kavramdır. Sömürgeleştirenin dilinin koloni artığı olduğunu ileri süren Alaka Holla⁽⁶⁾ da, İngilizce bilmenin getirdiği toplumsal ve ekonomik avantajları hatırlatır: Kolonileştirilmiş toplumlarda, kaymak tabakada yaşayanların Batılı modelleri benimseyerek, o modellere uygun yaşam biçimleri geliştirdiğini anımsatır. Holla'nın verdiği örnek, Saro-Wiwa'nın "The High Life" başlıklı kitabındandır. Bu kitapta kendisini böylesi ayrıcalıklı bir konumda gören anlatıcı, dilin kendisine sağladığı kazanımların keyfini sürer.

Sömürgecilik sonrası bağlamda İngilizce kullanımının belirgin politik bir kimlik olmasa da, kültürel kimliği vurgulayan bir göstergeye dönüştüğünü söylemek gerekir. Batılı kültür ile eğitilmiş bu yazarlar kendi kültürlerini batılı kültür dizgesine sunan araçlara dönüşmektedir. Bu aracılık işlevinde eğitim gördüklerin dilin kültürünün daha baskın olduğu da gözlemlenebilir. Bu yazarlar, kendi dillerini ve kültürlerini bir başka dile çevirmektedirler, birer çevirmen gibi hareket eden bu yazarlar için erek dilin ağırlıklı olarak Batılı kültür dizgesine ait dil olduğu söylenebilir.

Bu arada hem yerel dillerinde hem de İngilizce yazan yazarları da anımsamak, çiftdillilik olgusunu atlamamak gerekir. Angela A. Williams,

⁽³⁾ Loomba, s.115.

⁽⁴⁾ Loomba, s.115.

⁽⁵⁾ Loomba, s.116.

⁽⁶⁾ Alaka Holla, "Post-colonial Residue", English 27, Brown University, Autumn 1997.

İngilizce'nin yanı sıra Shona ve Ndebele gibi yerel dillerde de yazan Zimbabweli yazarlar Musaemura B. Zimunya ve Solomon Mustwairo ile röportajında⁽⁷⁾, dil seçimleri ne olursa olsun, sömürgecilik sonrası dönemin yazarlarının okurlarının belli bir bölümünü elediklerini vurgular. İngilizce bu şairlerin ana dili olmadığından, duygularını ifade etmek için kullandıkları sözcüklerin aslında söylemek istediklerini tam yansıtmadığını vurgulayan Williams'ın sözleri, bu yazarların çeviri işlevi taşıyan yapıtlar sunduğu saptamasını doğrulamaktadır. Yerel dil ve kültür, onların duygularını tüm açıklığıyla ifade etmelerine yarayan araçlar olsa da, yazarın yapıtının global sunumunu ve alımlanmasını sınırlayan bir unsura dönüşmektedir. Bu noktada yazar için gerilimler oluşur. Duygusal aktarımdan çok anlam aktarımına dönüşen bir şiir yazımı söz konusudur. Duygusal aktarımı engellemesine rağmen hem yerel dilde hem de İngilizce yazan şairlerden batı eğitilmiş Zimunya, İngilizce kullanmanın kendisi ve kendisiyle benzer bir eğitim sürecinden geçmiş çağdaşları için uluslar arası bir yer kazanmak anlamına geldiğini vurgular, bu dilin kazandırdığı bilgi ve perspektifi kullanmanın onlara yeni bir pencere açtığı vurgusunu yapar. Kendi çağdaşı pek çok şairin her iki dili de kullanarak şizofrenik bir görüntü yarattığını gözlemenin mümkün olduğunu söyleyen Zimunya, bu süreçle kendi dillerinin zenginliğini keşfettiklerini ve bu alanın onların için bir mücadele alanına dönüştüğünü söyler. Çeviride kazanç ve kayıpla ilgili soruya, röportaj yapılan şairlerin yanıtları, şiir çevirisinde klasik olarak duymaya alıştığımız yanıtır: *Duygu aktarımı çeviri sürecinde yok olmakta, anlam aktarımına yönelik bir süreç ağır basmaktadır. Acaba İngilizce yazmayı seçen bu yazarların yapıtları, Ngugi'nin dediği gibi, "İngiliz edebiyat dünyasına katkıda bulunan", Batılı dizgeye ait ürünler olarak mı kabul edilmektedir?* Zimunya, bu düşünceyi paylaşmadığını söyler: "İngilizlerin, bu ürünleri İngiliz edebiyatı olarak görmediklerini, çok ilgilenmediklerini, Amerika'da Afrika-Amerikan edebiyatının öğretilmeye değer bir şey olmadığını düşünen üniversiteler olduğunu" belirtir. Söyleşi yapılan her iki yazarda, çeviri de kayıp konusunda hemfikirdirler, İngilizce bilen okur için kaleme aldıkları eserlerini o dilin sınırları ve anlam evreni içinde biçimlendirmektedirler. Bu vurgu sömürgecilik sonrası yazının ne kadar tekil ve özgün olduğu sorusunu sormamızı gerektirir.

(7) Angela A. Williams, "Mother Tongue: Interviews with Musaemura B. Zimunya and Solomon Mutswairo", *The Journal of African Travel-Writing*, Number 4, April 1988 (pp. 36-44).
<http://www.unc.edu/~ottotwo/index.html>

Bu iki yazarın hem kendi dillerinde, hem İngilizce şiir yazma deneyimlerinde, egemen kültürün dili olan İngilizce'nin Shona diline onu değiştirecek biçimde etki ettiğini de gözlemlememizi sağlar. Mustwairo "Yazmaya başladığımda, Shona ya da Ndebele dilinde hiç kitap olmadığından İngiliz edebiyatı biçimlerini taklit ettik, ondan güçlü bir biçimde etkilendik. Daha sonra bu biçimi kullanmanın uygun olmadığına karar verdik. Bu sadece basit bir güzelleştirme ve süslemeydi. Ve pek çok insan Shona ya da Ndebele dilinde yazmaktan başka bir yol olmadığını iddia etti ve İngilizce yazmaya karşı çıktı. Ama ben kişisel olarak, bunda yanlış bir şey görmüyorum. Ödünç alınmış bir tekniğin yanlış olması gerekmez hatta iyi bile olabilir. Bu sadece bizim şiirimizi zenginleştirir" derken, Afrikalılar için şiirin dinsel ifadelerinin odağında yer aldığını, totemlerinin imgelerinden yararlandığını, bu şiirlerin onların yaşam felsefesinin, aile, klan ve kabile olarak birliklerinin ifadesi olduğunu da vurgular. Böylesi bir işlev taşıyan Afrika şiir geleneğinin, İngiliz şiir geleneği formlarına dönüştürülmesi, nasıl bir kültürel aktarım sağlar? Çeviri bu şiirin kültürel gerçekliğinin ne kadarını aktarır ya da batılı şiir formlarıyla Afrika'ya özgü bir kültürel gerçeklik yaratılabilir mi?

Bazı kuramcıların ulusal kimlik kazanımını engellediğini öne sürdükleri İngilizce kullanımıyla ilgili *Melezlik* tanımını da bu noktada anmak gerekir. Melezlik bu kültürler için artık kaçınılmazdır. Uzun yıllar birlikte yaşadıkları, eğitildikleri bir kültürün dilini kullanmak belli açılardan kaçınılmaz sonuçtur. Melezlik ihanet midir? Yoksa, "temas bölgesi" nin iletişim düzgüsü müdür? Değişim zorunludur, kültür devingen bir yapıdır, etkileşim içinde değişir. Mustwairo ve başka bazı yazarlar, hem geleneksel hem Batılı, her iki kültüründe iyi taraflarını içeren yeni bir kültürle, melez bir kültürle ilerlemek gerektiği vurgusunu yaparlar. Afrikalı entellektüellerin büyük bir bölümünün konuya bakışı, melez kültürün onlara sağladığı yarar bağlamındadır. Salt kurtuluş umudundan, saf geçmişe dönüşten, yerel dilin anlatım olanaklarından ve ulusal bir kimlik kazanmaktaki vurgusundan çok fazla söz edilmediğine dikkat çekmek gerekir. Belli kültürel değerlerin ya da görüntülerin, geleneklerin zorunluluk ve gereklilik söylemiyle yaşamını sürdürebileceğini düşünmek de hayalperestlik olsa gerek, yaşamın değişim dinamikleri içinde, toplumlar kendileri için gerekli olanları korurlar, değişimin sağladığı yarar bağlamında yeni değerler benimserler.

2. SÖMÜRGEÇİLİK SONRASI YAZIN ÖLÇÜTLERİ

Çeviriyi kültürler arası aktarım aracı olarak gören Tobias Döring⁽⁸⁾, sömürgecilik sonrası yazında, yazar/anlatıcı/kahraman bağlamında yüklenilen çevirmen işlevinden söz eder. Chinua Achebe'nin ikinci romanı (1960) *No Longer At Ease*'i örnek verir. Romanın kahramanı Obi'nin edebiyat öğrencisi olması, İngiliz kültürüne ve diline ait metinleri okuyup yorumlaması, Döring'in de vurguladığı gibi kültürlerin çevrilmesi sürecine dikkat çeken bir karakter yaratılmasını sağlar. Obi, doğduğu Igbo köyüne dönerken duyduğu bir şarkının nakaratını İngilizce'ye çevirmeye çalışır. Sözdizimsel ve düzanlamsal düzeyde önce hiçbir anlamsal tutarlılık bulamaz. Daha sonra çağrışımların yoluyla "tersine dönmüş dünya imgesine" varır. Bu imge, Ortaçağdan beri yazınsal dizgede yer almaktadır. Döring'e göre, bu imgenin kullanımı kültürel geçişliğinin kanıtıdır. İki kültür arasında aracılık işlevi üstlenen kahraman/çevirmen Batılı kültür dizgesinin imgelerini kendi kültürünü yorumlamak için kullanmıştır. Göstergibilimsel bakış açısından yararlanan Döring, *kültürel göstergelerin, imgelerin ve betimlemelerin ancak, kısmi hakikatleri yansıttığı gerçeğini de anımsatmak* gereği duyar.

"Zimbabwe Edebiyatında Melezlik"⁽⁹⁾ başlıklı yazısında Chejarai Hove, Yvonne Vera ve Charles Mugoshi'nin yapıtlarını inceleyen Antwan Jefferson, İngilizce kullanımının melezlik işlevine dikkat çeker ve bu yazarların metinlerinde İngilizce kullanımına çeşitli anlamlar yükler. Hove, *Bones* başlıklı yapıtında özgürlük savaşına giden oğlunu arayan bir kadının öyküsünü aktarmaktadır. Oğlundan kalan tek şey, kendisine yazılmış bir mektuptur, okuma yazma bilmeyen bu kadının, oğlu ile arasında iletişim sağlayacak tek metin bilmediği bir dilde yazılmıştır. Okulda İngilizce öğretilmektedir, resmi makamlar bu dili kullanmaktadır ama yerel halk bu dile tamamıyla uzaktır. Antwan bu durumla, yazarların İngilizce kullanımı arasında ilişki kurar: *Acaba bu yerel yazarın güçsüz bir özne olduğu kanıtlar mı? Yoksa, bağımsız bir Zimbabwe kültürünün oluşumunda İngilizce'nin değerini mi vurgular?* biçiminde iki soru formüle eder. *Yazar bu ayrıcalıklı dili kendi hesabına mı kullanmalıdır? Zimbabweli bir yazar için*

(8) Tobias Döring, "Translating Cultures? Towards a Rhetoric of Cross-Cultural Communication", <http://www.ph-erfurt.de/~neumannleese/articles/doering/1-95.html>, Frei Universität Berlin

(9) Antwan Jefferson, "Establishing Literary Independence: Hybridity in the Literature of Zimbabwe", English 119, Brown University, 1999, <http://www.thecore.nus.edu.sg/landow/pos...e/antwan/4.html>

İngilizce'yi kontrol etmek mümkün müdür?⁽¹⁰⁾ Charles Mungoshi'nin *Coming of the Dry Season* için seçtiği kahraman efendiye başkaldırmak için onun dilini bilmek gerektiği vurgusunu taşır. Öyküdeki kahraman genç Julius, okulda öğrendiği dili, okul yetkelerine karşı kullanarak, yemeklerden şikayet eder, onlara verilen yemekler, efendinin kendi hayvanlarına verdiği gibi daha kötü olduğunu söylemesi okuldan kovulmasına neden olur. Antwan, sömürgecilik sonrası tanımı için Batılı entellektüelin çabasının yersizliğini vurgulayan bir tümce ile makalesini bitirir: Antwan'a göre "*dış ölçütlerle Afrika edebiyatında bir standartlaştırma gereksinimi yazınsal bağlamda sömürgeci tahakküme*" dönüşür.

Gregory Gibson⁽¹¹⁾, üç metin bağlamında⁽¹²⁾ sömürgecilik sonrası terimini incelerken melezliğin olumlu özelliklerini vurgulayan Wole Soyinka'nın özyaşamöyküsel kitabı *Ake*'yi, kahramanın her iki kültürün de olumlu özelliklerini taşıması nedeniyle sömürgecilik sonrası tanımının dışında bırakır. Gibson'a göre, her iki kültürün de olumlu özelliklerini almak, bu yazının belirleyici niteliği olamaz. Ake'nin anlatıcısının bir çocuk olması, bir çocuğun bakış açısı ile olayların aktarılması ve açıklanması, çocuğa yabancılığın okura yabancılıkla özdeşleştirilmesi sık kullanılan yazınsal bir kurgudur ve Batılı okur için, bazı yerel öğelerin daha kolay anlaşılmasını sağlar. Gibson'ın incelediği ikinci metin Vera'nın *Nehanda*'sı ise şiirsel ve gizemlidir, metafizik bir yanı vardır. *Nehanda*'nın gerçek tarihsel bağlamla ilişkisi ve bu tarihsel kişiliğin yazın evreninde sunduğu kurtarıcı imge özelliği nedeniyle Gibson'a göre sömürgecilik sonrası yazın örneğidir. Gibson, *bir romanın sömürgecilik sonrası döneme ait sayılması için genel edebiyat kanonunun klasik karşıtlık konuları dışında, yerel tarihi gerçekleri, unsurları ve kahramanları da konu alması gerektiğini ve ayrıca sömürgecilik yönetiminde çıkmış insanlara ya da o dönemde yaşayan insanlara bir ulusal bilinç kazandırması gerektiğini* görüşündedir. Onun bu yaklaşımı sömürgecilik sonrası yazının ulusal kimlik kazanmada önemli bir işlev taşıdığı iddiasını destekler görünmektedir. Gibson, Buchi Emecheta'nın *The Slave Girl* başlıklı romanını da sömürgeci-

⁽¹⁰⁾ Antwan Jefferson, "On Hybridity and Postcolonialism", English 119, Brown University, 1999, <http://www.thecore.nus.edu.sg/landow/post/zimbabwe/antwan/3.html>

⁽¹¹⁾ Gregory Gibson, "Mutable Semantics, Three Texts and the Term Postcolonial", English 27, Autumn 1997, www.scholars.nus.edu.sg/post/poldiscourse/whatpoco.html

⁽¹²⁾ Ake, (Wole Soyinka), *Nehanda*, (Vera), *The Slave Girl*(Buchi Emecheta)

lik sonrası olarak niteler. Bu roman, Nijerya’da, 20. yy. başlarında köle olarak satılan Ojebata isimli genç bir kızın öyküsünü konu alır ve Afrika’da kadının konumlandırılış biçimini eleştirir. Bu eleştiri ile birlikte aslında, romandaki temel tez, kadınların geçerli yasal ya da sosyal statüleri ne olursa olsun kölelik konumunun sürdüğüdür. Ojebata Britanya’nın kolonilerinde köleliği durduğunu iddia ettiği bir anda, evlilik yoluyla efendi değiştirmiş 35 yaşında bir kadındır. (Emecheta, 179) Gibson göre, *The Slave Girl* bir azınlık söylemi içeren feminist söylemi de kapsadığından sömürgecilik sonrasıdır.

Gipson ile aynı metinleri inceleyen Andy Greenwald ise sömürgecilik sonrası ölçütünü farklı bir eksende tanımlar: Ona göre, sömürgecilik sonrası metin, *kolonyal düzen tarafından yaratılmış kaçınılmaz değişikliklerle boğuşan idealleştirilmiş geçmiş ve gelecek görüntülerini içeren karmaşık bir bütün olmalıdır.*⁽¹³⁾ Greenwald’a göre, Soyinka’nın çocukluğu ayrıcalıklı bir konum içerdiğinden, o her iki kültürün de öğelerini olumlu bir biçimde özümsemiştir. Soyinka, her iki dünyanın da en iyi yanlarını oldukça edebi bir biçimde aktarabilmesini bu ayrıcalıklı konumuna borçludur. Vera’nın *Nehanda*’sı ve Hove’n *Bones* isimli romanları ise gelecek için ümit içeren anlatılardır, beyaz adamın yayılımına karşı militan bir direnişten söz ederler. Yazınsal biçimleri ve ritüel ve spiritüel göndergelerle yarattıkları özel yazınsal biçimleri aracılığıyla, bazen Fanon’un ulusal-kültür evresiyle ilgili tartışmasını, yitirilmiş kolonileşme önceki kültürün kutsanması anımsatırlar. Bu metinlerin hepsi geçmiş hakkındadır, sömürgeleşen ile sömürgeleştirenin karşılaşmasını aktarırlar, *Nehanda* kültürel çatışmada odaklanırken, *Bones*’un anlatıcılar sürekli yenilmiş atalarından ve ritüellerden söz ederler ama anlatının ana eksenini, onların dönüşü ve yeniden doğuşunu konu alır. Niyetleri açıktır. Koloni öncesi kültür silinemez, insanlar yaşadıkça varlığını sürdürmeye devam eder.⁽¹⁴⁾

Bu bölümde çeşitli eleştirmenlerin Afrikalı yazarlar bağlamında sömürgecilik sonrası terimi için aldıkları ölçütler gözden geçirilmeye çalışılmıştır. Bu görüşlerin belli bir homojenliği olmasa da, sömürgecilik sonrası yazın için önemli bir misyon öngörüldüğü söylenebilir. Ulusal kimlik kazanma da itici güç, geçmişin izlerini arama ve bulma, geçmişten ilham

(13) Greenwald, Andy, “Postcolonialism as Hope”, English 27, Brown University, Autumn 1997, www.scolars.nus.edu.sg/post/poldiscourse/whatpoco.html

(14) Bkz., Greenwald.

alan yeni bir gelecek yaratma vb.

Geçmiş arayışı, ulusal kimlik yaratmada geçmişin öğelerini kullanma ve onlardan ilham alma, her iki kültürün de olumlu yönlerini aktarma, çelişki ve çatışmayı farklılıkları belirginleştirecek düzeyde verme, sadece sömürgecilik sonrası yazının tanımlama ölçütleri olarak kabul edilemez. Sömürgecilik sonrası yazının işlevi ulusal kimliğin yeniden kazanılmasını sağlamak, yitirilmiş geçmişi ve orijinali bulmaksa, yazarların kendilerine ait olmayan bir dilde bu işlevi gerçekleştirmeleri mümkün müdür? Yoksa bu işlev Batılı entellektüelin onlara yüklediği varsayımsal bir misyon mudur?

Sömürgecilik sonrası yazının gerilim noktalarından biri de budur: Geçmişe, kültürel değerlere dönmek, tarihten yararlanmak ve kendi yerel değerleriyle yeni bir gelecek kurmak gibi politik ve kültürel hedefler, yazınsal yapıtlarda sömürgecilik sonrası nitelemesi için gerekli tematik ölçütlere dönüşürken, ortaya çıkan formların ve yapıtların bu amaca hizmet edip etmediği tartışılmalıdır. Bu noktada yazınsal yapıtlara tarih boyunca yüklenen işlevlerin, her zaman yazarlarının somut niyetlerinden bağımsız geliştiğini de anımsatmak gerekir. Sömürgecilik sonrası yazın tanımlamasında yazarların tematik seçimlerinden ve onlara yüklenen misyonlardan çok empirik kimliklerinin öne çıktığını vurgulamak gerekir.

Sömürgecilik sonrası yazın, Afrika, Hint, Latin Amerika bağlamlarında değişik görünümler sunsa da, Batılı kültürel dizgenin “uygarlaştırdığı” çocuklarının ona sunduğu ürünler olarak değerlendirilebilir. Ötekilik, kimlik ve geçmiş arayışı, toplumsal ve bireysel mücadele sadece sömürgecilik sonrası edebiyatın belirgin konuları olarak tanımlanamazlar, bunlar tüm yazınsal kanonun ayrıcalıklı konularıdır. Yazınsal bir yapıtta gerekli gerilim öğelerini belirginleştirirler, karşıtlık ve ötekilik ilişkisi yaratarak yapıtın okunurluğunu ve kurgunun geçerliliğini sağlarlar. İsyân, mücadele öyküleri, mistik, mitik öğeler yazınsal dizge de hiçbir zaman geçerliliğini kaybetmeyecek konulardır. Bu konuların sömürgecilik sonrası bağlama da oturması şaşılabilecek bir durum değildir.

Sömürgecilik sonrası bağlamda, batılı kültür dizgesinin değerleriyle eğitilmiş yerel kimlikli kahraman ya da anlatıcıların, iki kültür arasında sıkışmışlıkları, aynı eksende gelişen özyaşamöyküsel verilerle dolu romanlar, egemen kültürün diğerini nasıl etkilediğini gösterir. Bazı romanlarda doğrudan bu kültürel çelişki aktarılır. Bazılarında mistik ve mitik öğeler-

le, egemen güçle mücadele ve ötekilik kavramları masalsı bir tonda sunulur. Sömürgecilik sonrası yazında, yazar ya da anlatıcının konumu, daha önce de vurgulandığı gibi, çevirmenin işlevine gönderme yapacak biçimde kurgulanmıştır. Melezlik vurgusunu da güçlendiren bu kurgu aracılığıyla iki kültür birbirine yaklaştırılırken, farklılık belirginleştirilir ve ötekilik konumunun altı çizilir. Sömürgecilik sonrası yazında öznel anlamda bir benlik sorgulaması, toplumsal anlamda da bir köken arayışı söz konusu ise, bunun yapay bir yanı olduğunu da söylemek gerekir. Çünkü, kendine ait olmayan bir dilde benlik sorgulaması yapılamayacağı gibi, sömürden bağımsız bir tarihe de geri dönüş mümkün değildir. Başkasının diliyle yapılacak bir benlik sorgulamasından çok, Ötekinin diliyle kendini aktarma söz konusu olabilir. Belki de dil seçimi, sömürgecilik sonrası yazarın Ötekilik konumundan kendini kurtarmasını sağlayacak bir çaba olarak da değerlendirilebilir.

Batılı entelektüelin Doğuluyu Ötekilik konumundan kurtarma çabası, yeni bir Ötekilik eksenin de gelişiyor olabilir mi? Sömürgecilik sonrası yazında Batı uygarlığının unuttuğu bozulmamış, el değmemiş doğa imgesini, Batıya yabancı ve bazen vahşi gelen yerel gelenekleri kullanmak karakteristik özelliklerdendir. Endüstri toplumlarındaki yitirilmiş ve kirletilmiş doğanın karşısına Üçüncü dünyanın bozulmamış, balta girmemiş doğası konulurken, yeni bir özgünlük ve Ötekilik paradigmasının da ortaya çıktığı söylenebilir mi? Tahripkar Batılı öznenin karşısında direnen, yerel ve kültürel kimliğini korumaya çalışan bir Doğulu özne miti mi doğmaktadır acaba? Batılı okurlar için bu uzamda yaşayan bir kültür, daha gerçek, daha özgün ve daha insani anlamına mı gelir? Batılı okurun ve entellektüelin yeni okuma anahtarları bu olabilir mi?

3. SÖMÜRGEÇİLİK SONRASI YAZININ ÇEVİRİYLE İLİŞKİSİ

Bu yazınsal üretimin çeviriyle ilişkisine dil seçimi, yazarlar, anlatıcı ve kahramanların konumlanması açısından değinmiştik. Çevirmen işlevi taşıyan bu empirik ya da kurgusal özneler, batılı kültür dizgesini iyi bilmekte, yerel olanı batılı okurlara aktarmaktadır. Sömürgecilik sonrası yazın, metaforik bir anlamlandırma düzgünüyle de çeviriyle ilişkilendirilir. Maria Tymoczko da bu düzğünden yararlanan yazarlardandır. Çevirinin, sömürgecilik sonrası yazının metaforu olduğunu, “...*postkolonyal yazının, saygın ve kutsal andaçların (tarihsel, mitik ve yazınsal) kutsal bir tapınma*

noktasından daha merkezi ve emin bir diğerine (daha güçlü olduğu için) aktarması nedeniyle bir çeviri biçimi olarak düşünülebileceğini” söyler.⁽¹⁵⁾

Susan Bassnett *Post-Colonial Translation Theory and Practice*⁽¹⁶⁾ başlıklı yayının önsözünde 16.yy.da günümüz Brezilya’sında Tupinambà kabilesi üyelerince yenilen Katolik bir rahipten yola çıkarak yamyamlıktan ve çeviriyle ilişkilendirilmesinden söz eder. Bassnett, yamyamlığın iki kültür arasında taşıdığı anlam farklılığını vurgular: Tupinambà kabilesi üyeleri için düşmanın ya da toplumda ayrıcalıklı yeri olduğu inanılan birinin etni yemek onun gücünün ve olumlu niteliklerinin bu eylem aracılığıyla kendilerine geçtiği anlamını taşımakta ve dolayısıyla olumlu ve onurlandırıcı bir davranış biçimi olmaktadır. Bassnett, Tupinambà kabilesi üyeleri için Katolik rahibin, Hıristiyanlığı, İsa’nın kanını yani Kurtarıcıyı simgelediğini vurgular. Rahibi yiyerek Batının ayrıcalıklı değeri olan dinsel kimliği de içselleştirdikleri metaforu yapılmaktadır. Bu öykünün çeviri edimi ile ilgisini Brezilyalı yazarların 1920’lerde geliştirdikleri yazın ve çeviri anlayışıyla ilişkisi bağlamında ele alan Bassnett, sömürgecilik sonrası kültürel ortamda Brezilya’dan başlayan Latin Amerika duruşundan söz eder. Oswald de Andrade’nin *Manifesto Antropofago* isimli çalışması (1928) yamyamların yediği rahip Sardinha’nın ölümünden 374 yıl sonra, yamyamlık metaforunu kültürel bağlamda kullanmayı önermektedir:

Sömürgeleşen ülke ancak Avrupa’yı yutarak onlara empoze edilenden kendini kurtarabilir. Aynı zamanda, çiğneyip yutmak, hem Avrupa düzgülerini altüst etmek, hem de bir saygı edimi olarak algılanabilir.⁽¹⁷⁾

Yamyamlık metaforu, çevirmenlerin metinlerle ne yapabileceğini göstermek için kullanılmıştır. Brezilyalı çevirmen Haraldo de Campos’a göre, çeviri bir kan nakline benzetilebilir, çevirmen bundan sağlık kazanır ve beslenir. Campos, artık özgün metne sadakat ve çevirmenin metnin hizmetinde bir uşak olduğu anlayışlarının sarsıldığını söylerken, çevirinin bir diyalog olduğunu, çevirmenin tüm gücü elinde tutan bir okur ve yazar gibi

⁽¹⁵⁾ Maria Tymoczko, “ Postcolonial writing and literary translation”, in POST-COLONIAL TRANSLATION Theory and Practice, Routledge, London and Newyork, 1999, pp.19-39.

⁽¹⁶⁾ Bassnett Susan- Trivedi Harish, *POST-COLONIAL TRANSLATION Theory and Practice*, Routledge, London and Newyork, 1999.

⁽¹⁷⁾ *POST-COLONIAL TRANSLATION*, s. 5.

çalışan serbest bir aracı olduğunu söyler. Sömürgecilik sonrası kuramcılarının Bassnett'in deyimiyle, giderek artan bir ilgiyle, çeviriye hem terimin yeniden tanımlanması hem de öneminin yeniden vurgulanması açısından yaklaşımları dikkat çekicidir.⁽¹⁸⁾ Bu ilgi postyapısalcılığın izlerini taşımakta ve çeviri edimini bir dönüştürme etkinliği olarak göstermektedir.

Bassnett'in sözünü ettiği bir başka metafor da, çeviri aracılığıyla bakir toprakların ele geçirilmesi, efendiye sahip olması, dölleme ve uygarlaştırılması ile ilgilidir. Bassnett, İspanyollar ve Aztekler arasında çevirmenlik yapan Hernan Cortes'in metres olarak aldığı Kızılderili kadın *La Malinche* figürünü Hulme'n (Hulme, 1986) dölleme ve uygarlaştırma vurgusuyla anarken⁽¹⁹⁾, Batılı kültür dizgesinin kendine atfettiği uygar ve efendi nitelermelerini belirginleştirmektedir.

Sözü edilen metaforik yaklaşımdan yola çıkarak, Bassnett Avrupa'nın büyük orijinal ve başlangıç noktası sayıldığını, kolonilerin ise onun kopyaları ve çevirileri olduğunu çevirilerinden kopya olduklarından orijinali değer yitimine uğrattıklarını mitosunun yerleştiğini, çevirinin yazınsal hiyerarşide, tıpkı koloninin efendisi karşısındaki durumu gibi, önemsiz bir yer edindiğini söyler.⁽²⁰⁾

Çeviri tarihinin Bassnett'in söylediklerinde bir çelişkiyi belirgin kıldığını vurgulamak gerekir. Çeviri tarihi uzun bir süre, sömürgeleşen ülkelerden Batı kültürüne doğru, tek yönlü bir çeviri etkinliğinin ürünleriyle doludur: Doğudan Batıya, Batılı okurların tüketimine sunulmak için, onların beğenileri ve beklentilerine göre hazırlanmış çeviri metinlerle karşılaşmaktadır. Bu tek yönlü ilişkide, aslında orijinal doğu dilleri ile yazılmış metinlerdir. Çeviri ediminde orijinalin üstünlüğü mitosunu metaforik anlamda sunmak ve bunu Batılı kültür dizgesinin üstünlüğü ile ilişkilendirmek çok sağlıklı görünmemektedir.

Bassnett, Edward Fitzgerald'ı 19.yy.da Ömer Hayyam Rubaileri'nin en başarılı çevirilerinin "yazarı olarak" tanımlanmaktadır. Bu tanımlama, tarihsel normatif çeviri yaklaşımında orijinalin üstünlüğü iddiasının, en azından doğulu metinler için geçerli bir paradigma olmadığını gösterir. Üstünlük güçlü kültürel dizgeye aittir, çevrilen metnin orijinalliği tek ba-

(18) *POST-COLONIAL TRANSLATION*, s. 5.

(19) *POST-COLONIAL TRANSLATION*, s. 4.

(20) *POST-COLONIAL TRANSLATION*, s. 4.

şına hiçbir şey ifade etmemektedir. Bassnett, Edward Fitzgerald'ın İranlıları sanatsal yetersizlikle suçladığını ve onların şiirinin sadece İngilizce'ye çevrildiğinde sanata dönüştüğünü söylediğini de anımsatır. Fitzgerald ve benzer düşüncede olanların yaklaşımının, dilsel ve kültürel hiyerarşiyi güçlendirdiği büyük Avrupa mitosunun yerini sağlamlaştırdığı görülmektedir. O halde çeviride orijinalin üstünlüğünden değil, üstün dil ve kültürden söz etmek gerektiğini bir kez daha vurgulamak gerekir. Sömürgecilik sonrası yazının da, kendi dilinden daha değerli bir dilde ürünler vermesi bu açıdan anlamlıdır. Bu arada, özgünlük sorununun da günümüzde yeni bir perspektifle ele alındığını, özgünün artık ayrıcalıklı değer olmadığını, metinlerarası ilişki ve kültürel geçişlilik bağlamında sürekli değişebilir özgünlük paradigmaları ortaya çıktığını da vurgulamak gerekir.

Sömürgeleşen ülkelerde Avrupa yazınsal normlarının egemen olduğu, bu ülkelerin büyük bir bölümünün (Afrika bağlamında) yazılı bir yazınsal geleneğe çok sözlü geleneğe sahip oldukları, yeni yazınsal ürünlerinin de büyük oranda Avrupa normlarına göre belirlenmiş türlerde üretildiğini vurgulamak gerekir. Bu üretime egemen olan normların yerleşmesini sömürgecilik dönemi sağlamıştır. Bassnet'in sömürgecilik döneminin tek yönlü çeviri politikasını ve sömürgeleşen ülkede değişen yazınsal gelenekleri gösteren çeviri tarihini utanç verici⁽²¹⁾ olarak tanımlaması dikkat çekicidir. Batılı entelektüelin postmodern ve postyapısalcı bağlamda ele aldığı sömürgecilik sonrası dönem, bu yaklaşımlarla birlikte bir günah çıkarma sürecine mi dönüşmektedir yoksa...?

Sömürgecilik sonrası yazın ve çeviri arasındaki ilişki sadece metaforik anlamlandırma düzğülerine indirgeyerek alanı daraltmak anlamına gelir. Her ikisi de ortak stratejiler kullanır. Maria Tymoczko, bu ortak stratejileri belirlerken öncelikle *her ikisinin de, dilsel aktarımdan çok, kültürel aktarım yaptığını çevirinin kaynak metin bağlamından yola çıkarak bu kültürel aktarımı biçimlendirdiğini, sömürgecilik sonrası yazının ise, kültürü bir üst metin olarak alarak ondan Batılı okurlara aktarmayı uygun gördüğü öğeleri seçerek aktardığını* belirtir.⁽²²⁾ İki alanın benzerlik ve farklılıklarını ele aldığı yazısında, kaynak metin kültürünü erek metin okuruna aktarabilmek için, açıklamalar, dipnotlar, eklemeler gibi strateji benzer-

---

⁽²¹⁾ POST-COLONIAL TRANSLATION, s. 6.

⁽²²⁾ POST-COLONIAL TRANSLATION., s. 21.

liklerini vurgular. Bu tür çeviri stratejilerinden yararlanmak sömürgecilik sonrası yazına bir kültürel geçişlilik sağlar mı? Yoksa sadece Batılı okur için üretilmiş ve sunulmuş kültürel bir mikroevren mi söz konusudur? Batılı okur için üretilmiş bir mikroevren söz konusu ise, bazı kuramcıların sömürgecilik sonrasına yükledikleri yeni bir kimlik kazandırma işlevi geçerliliğini yitirmez mi?

Sömürgecilik döneminde çeviri yoluyla yerel yazınsal dizgeye, yeni yazınsal biçimler girerek, yerel olanı değiştirmiştir. Çevirinin bu açıdan sömürgeleşirmeyi kolaylaştırıcı bir işlev taşıdığı söylenmektedir. Örneğin, Hindistan'da çiftdillilik gelenekselleşmiş, yeni anlatı türleri ve biçimleri sömürgeleşen ülkenin yazılı kültürüne yerleşmiştir. Çeviri yoluyla dile kazandırılmış tür, geleneksel türü yok etmeye başlar, egemen dil ve kültür gelenek ile bağların kopmasına neden olur. Üstün olan, taklit edilmesi gereken, egemen kültürün ve dilin sanatsal biçimleridir. Çoğu kez, misyonerler ve yerel eğitimciler tarafından hazırlanan eğitim kitaplarında, sömürgeleştirilen ülkenin şiiri değersiz, ikincil konuma yerleştirilirken, çeviri birincil metin olarak ortaya çıkar. Bu karşılıklı etkileşim, yeni bir kültür yaratma işlevinin çeviriye yüklendiğini söylememizi sağlayabilir mi? Çeviri yoluyla ne sömüre, ne de sömürülene ait olmayan yeni bir kültürel kimlik yaratılabilir mi?

Bu çalışmayla sömürgecilik sonrası yazının konu edilen Afrikalı yazarlar bağlamında sunduğu görünüm doğrultusunda, kullandığı dil ve misyonu ile ilgili çeşitli sorular ortaya çıkmıştır. Çeviriyle ilişkisi çeşitli bağlamlarda ele alınmış ve sömürgecilik sonrası yazına yüklenen misyon doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sömürgecilik sonrasının kesinleyici önermeler üretmenin çok doğru görünmediğini, dayandığı paradigmlar ve kaynaklarıyla birlikte değerlendirilmesi gereken yeni bir alan olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, Batılı entelektüellerin büyük bir bölümünün, postmodern ve postyapısalcı bağlamda değerlendikleri bu alanın, gerçek durum hakkında somut ve yararlı bir söylem geliştirmekten uzak, yeni bir entelektüel sömürü aracına dönüşüp dönüşmeyeceğine dikkat etmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Bahri, Deepika, "Introduction to Postcolonial Studies", Fall 1996, www.emory.edu/ENGLISH/Bahri/intro.html, Emory University.
- Bassnett Susan- Trivedi Harish, *Post-Colonial Translation Theory and Practice*, London and Newyork: Routledge, 1999.
- Donadey, Anne, "The Multilingual Strategies of Postcolonial Literatura: Assia Djebar's Algerian Palimpsest", *World Literature Today*, Winter 2000, Vol. 74, Issue I, p 27, 10 p, 1 c.
- Döring, Tobias, "Translating Cultures? Towards a Rhetoric of Cross-Cultural Communication", <http://www.ph-erfurt.de/~neumannleese/articles/doering/1-95.html>, Frei Universität Berlin.
- Gibson, Gregory, "Mutable Semantics, Three Texts and the Term Postcolonial", English 27, Autumn 1997, www.scholars.nus.edu.sg/post/poldiscourse/whatpoco.html
- Greenwald, Andy, "Postcolonialism as Hope", English 27, Brown University, Autumn 1997, www.scolars.nus.edu.sg/post/poldiscourse/whatpoco.html
- Holla, Alaka, "Post-colonial Residue", English 27, Brown University, Autumn 1997, www.scolars.nus.edu.sg/post/poldiscourse/whatpoco.html
- Jefferson, Antwan, "On Hybridity and Postcolonialism", *English 119*, Brown University, 1999, <http://www.thecore.nus.edu.sg/landow/post/zimbabwe/antwan/3.html>
- Jefferson, Antwan, "Establishing Literary Independence: Hybridity in the Literature of Zimbabwe", *English 119*, Brown University, 1999, <http://www.thecore.nus.edu.sg/landow/pos...e/antwan/4.html>
- Kambysellis, Zandra, "Post-colonialism: The Unconscious Changing of a Culture", English 27, Autumn 1997, www.scolars.nus.edu.sg/post/poldiscourse/whatpoco.html
- Keyman/Mutman/ Yeğenoğlu, *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2.baskı 1999 [1996].
- Loomba, Ania, *Kolonyalizm Postkolonyalizm.*, Çev. Mehmet Küçük (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000), Özgün yapıt: *Colonialism/Postcolonialism*, London: Routledge, 1998.
- Lye, John, "Some Issues in Postcolonial Theory", ENGL 4F70, Contemporary Literary Theory, Brock University.
- Muzzi, Alessandra, "The white man of God di Kenjo Jumbam", *Africa*, September 1994.
- Said, Edward W., *Şarkiyatçılık, Batı'nın Şark Anlayışları*, Çev. Berna Ülner (İstanbul: Metis Yayınları, 1995), Özgün Yapıt: *Orientalism, Western Conceptions of the Orient*, Routledge&Kegan Paul, 1978.
- Tymoczko, Maria, " Postcolonial writing and literary translation", in *Post-Colonial Translation Theory And Practice*, London and Newyork, Routledge, 1999, pp.19-39.
- Washburn, David, "Post-Colonialism: Trying to Regain Ethnic Individuality", English 27, Brown University, Autumn 1997, www.scolars.nus.edu.sg/post/poldiscourse/whatpo

Williams, Angela A., "Mother Tongue: Interviews with Musaemura B. Zimunya and Solomon Mutswairo", *The Journal of African Travel-Writing*, Number 4, April 1988 (pp. 36-44).
<http://www.unc.edu/~ottotwo/index.html>